

Štěpán, Ludvík

Pohled na modernismus přes hranice proudů a vlivů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. 87-89

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103210>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

hou vyskytovat i jiné jevy včetně moderny (G. Něfaginová). I tato pojetí jsou však kritizovatelná (viz I. Pospíšil: *Problematika literatury napravení i konec veka*, Olomouc, v tisku, týž: *K problematice ruské postmoderny*, Slavia, v tisku).

Nicméně moderní styl a suverénní vedení diskursu podložené zevrubnou znalostí materiálu a ukrajinsko-západní kontext činí z této práce Solomiji Pavlyčko svého druhu průkopnickou knihu, která vystupuje v dvojjediné úloze učebnice a vědecké práce. Lze jen litovat, že se tu více nemluví o slovanské moderně, neboť tvarová podobnost doslova bije do očí: česká, polská a jihoslovan-ská moderna patří k světovým jevům (viz F. Wollman: *Slovesnost Slovanů z roku 1928*) a nelze ji beztréstně ignorovat či fragmentarizovat. A metodologicky je to látka již zcela nezbytná, základní, elementární.

LUDVÍK ŠTĚPÁN

POHLED NA MODERNISMUS

PŘES HRANICE PROUDŮ I VLVIVŮ

Je jisté, že dvojí fáze delimitace ukrajinské literatury (denacionalizace ze sovětského rámce a integrace do kontextu literatury světové), jak se o tom mluvilo v úvodu, nemůže dlouho probíhat řízena pouze jednostrannými názory čistě ukrajinskými. Už to, že ukrajinská literatura dlouhou dobu koexistovala a vyvíjela se s jinými národními literaturami (ruskou, polskou a zprostředkovaně s dalšími) v rámci různých státních celků (ruské impérium, polský stát, rakousko-uherský zábor, sovětská unie a západoevropská emigrantská centra), ale rovněž pod různými vlivy (ruský, polský, rakousko-německý, maďarský, slovenský a český) dává předpoklady k tomu, že analýza, která má za cíl určit východiska novodobé etapy, bude nazírána z více stran.

Takovým pohledem, nikoli úzce nacionálním, je kniha psaná polsky – Agnieszka Korniejenko: *Ukraiński modernizm. Próba periodyzacji procesju historycznoliterackiego* (Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 1998). A. Korniejenko (narozena 1968) patří k mladší generaci teoretiků a komparatistů Ústavu polské filologie Jagellonské univerzity v Krakově, spolupracujících s Východním ústavem Univerzity A. Mickiewiczze v Poznani. Vydala monografii *Poezja Wasyla Stusa* (Kraków 1996) a překládá moderní ukrajinské básníky (kromě V. Stuse mj. V. Holoborodského a B. Rubčaka). Je to opravdu pokus o komplexnější periodizaci vývoje jedním jazykem (ukrajinským) psané literatury v prvních šesti desetiletích 20. století, který se snaží tuto evoluci dokumentovat na syntéze hlavních rozvojových tendencí, přičemž bere v potaz právě různé vlivy politické, společenské a kulturní, zejména ideologické tlaky, jimž byla v té době vystavena.

V první části knihy si autorka všímá obecnějších pohledů na dějiny literatury, resp. na vytváření dějin literatury na příkladu literatury ukrajinské, která dlouhou dobu v západních příručkách figurovala pod heslem *Soviet Literature*, resp.

Soviet Ukrainian Literature. Vychází ze samotných dějin literatury i jejich metodějin, z rozdělení na tvorbu emigrační a domácí (sovětskou) a z generačního členění, kriticky se staví vůči všem zjednodušením (ta často svedla dohromady autory různé ideologicky i jazykově), která zejména zahraniční publikace přinášely. Generační členění mělo silný vliv na utváření obrazu ukrajinské literatury na Západě už proto, že je podporovaly vycházející antologie (např. *Obirvani struny*. *Antolohija poeziji polehlych, rozstril'anych i zaslaných 1920–45*, New York 1955, 60 poetiv 60 rokov, New York 1967 či *Antolohija novoji ukrajins'koji poeziji*, Edmonton 1990), které zachycovaly mnohdy i kataklyzma 30.–60. let, poskytující pak historikům literatury podněty např. k členění na silné (modernistické) generační formace, mezi nimiž dominují zejména *roztril'ane vidrodžeňa a šistdes'atnyky* (tady se autorka odvolává i na první vydání, 1977, dizertační práce výše zmíněné Solomyje Dymytrivny Pavlyčko), na něž navázaly generace další – *simdes'atnyky*, *visimdes'atnyky* a autorů devadesátých let, kteří se sami označili už za *generaci postmodernistickou*, anebo se objevuje členění tematické (v něm figuruje mj. také polská tzv. ukrajinská škola a ukrajinské obrozenectví v Haliči). Schematickou se ukázala periodizace sovětská, která ukrajinskou literaturu rozdělila do čtyř období (staroruské – do konce 18. stol., novověké – do konce 19. stol., modernistických hledání – do roku 1917 a porevoluční; viz např. M. Hruševs'kyj: *Istorija ukrajins'koj literatury*, Kyjiv 1993).

Korniejenko si rovněž všímá odlišného literárního vývoje (na přelomu a v prvních desetiletích 20. století) v západní a východní části Ukrajiny. Ukrajinský modernismus v této souvislosti vidí autorka jako složitý fenomén, který začíná snahou oddělit se od tradičního nacionalismu, a přes mnohé, nejrůznější směry jdoucí varianty a orientace, vynucované především politickými okolnostmi, permanentně mířící k evropskému, prozápadnímu kontextu.

Druhou (rozsahem nevelkou část) své knihy věnovala Korniejenko terminologickým problémům, zejména přesahům k modernismu a jiným proudům (hlavně expresionismu a futurismu, v záběru širším – varianty západoevropské, ruské, polské, ale rovněž bulharské). V návaznosti na Wollmanovu *Slovesnost Slovanů* a názory Šafaříkovy si všímá role slovanské dichotomie, odlišné úlohy literatur v oblasti *Slavia Latina* a *Slavia Orthodoxa* a situaci ukrajinskou konfrontuje s počátky modernismu mj. v Čechách, na Slovensku a v Srbsku.

Vlastní problematice ukrajinského modernismu věnuje Korniejenko nejrozsáhlejší, třetí část své knihy. V chronologickém pojetí analyzuje úlohu prvního modernistického manifestu (Mykola Voronyj, 1901) a časopisů (od takových jako byla *Ukrajins'ka chata* po pozdější periodika typu *Rada*), všímá si kvasu v literárních skupinách (zvláště ve skupině *Mytusa*), jejichž snahou bylo poevropštit ukrajinskou literaturu, a zároveň kontaktů západoukrajinských modernistů s kolegy z východní Ukrajiny, Haliče a Prahy. Autorka zkoumá různou orientaci autorskou i teoretickou 20. let (od symbolistické po křesťanskou), reprezentovanou programy Volodymyra Kor'aka (*Na Západ!*) a Mykoly Chvylového (*Pryč od Moskvy!*), jejichž přirozený vývoj byl narušen emigracemi autorů v době polsko-sovětské války počátkem 20. let a násilně přerván stalinskými zásahy na počátku 30. let. Z tvorby „za zdmi a v ghettech“ (v kontrastu s počiny na so-

větském území) si Korniejenko podrobněji všímá zejména ukrajinských středisek v Polsku, samostatnou kapitolu věnuje bohémské škole pražské, z emigračních skupin po druhé světové válce vyzvedává tzv. skupinu newyorskou. V epilogu pak naznačuje vývoj tvorby ukrajinských spisovatelů v 60. a 70. letech.

Dramatické dějiny ukrajinské literatury podkládá A. Korniejenko bohatým, přehledně systemizovaným materiálem (portréty básníků, dokumentace časopisů, citace z uměleckých a teoretických děl). Stejnému účelu slouží rovněž podrobný komparatisticky komponovaný chronologický přehled prozaických, básnických, dramatických a literárněteoretických a historických děl ukrajinských a polských z let 1891–1950 (včetně dat o časopisech a literárních skupinách). Pro potřeby dalšího studia a hlubšího zájmu je připojena rozsáhlá výběrová bibliografie k danému předmětu, zejména děl nacházejících se v archivech ve Lvově a Kyjevě.

